

УДК 636.5/.6[658:005.332.4]

О.В. Гривківська, Л.В. Клібанська

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА

У статті наведено ключові тенденції розвитку та конкурентоспроможності підприємств птахівництва. Здійснено аналіз динаміки обсягу виробництва продукції птахівництва, цін та собівартості продукції, фінансових результатів та стану матеріально-технічного забезпечення цих підприємств. Згруповано чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємств птахівництва, а саме: політико-правові, економічні, соціальні, технологічні та виявлено їх вплив на конкурентоспроможність. Запропоновано основні напрями розвитку підприємств птахівництва для підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах.

In a scientific paper it was presented the key trends and competitive enterprises poultry. The analysis of the dynamics of production volume of poultry products, prices, and production costs of poultry enterprises, financial results and condition of the material and technical supplies to the poultry industry. Analyzed the dynamics of production volume of production of poultry farming enterprises, the status of the material-technical base of enterprises in the poultry industry of Ukraine, the analysis of the prices of poultry products companies in Ukraine, the dynamics of financial results of enterprises of poultry in Ukraine. There has also been an increase in the demand for poultry products in domestic and foreign markets. Implemented summary of financial results, cost of production and material-technical base of enterprises in the poultry industry. Analysis of the financial results of enterprises in the poultry showed significant growth in 2014. Grouped the factors that affect the competitiveness of enterprises in the poultry industry, namely: political, legal, economic, social, technological and identified their impact on competitiveness. Among the key economic factors shows both positive and negative impact on the competitiveness of enterprises in the poultry industry, among positive trends: growth of volume of gross output; to increase the dynamics of intermediate consumption; slight increase in the share of exports in gross output; the increase of financial results pre-tax; the growth of investments in the industry. The basic directions of development of poultry farming to increase their competitiveness in modern conditions.

Ключові слова: підприємства птахівництва, конкурентоспроможність, тенденції розвитку, продукція.

Key words: poultry enterprise, competitiveness, development trends, production.

На здатність підприємств птахівництва конкурувати на ринку з іншими підприємствами галузі сільського господарства впливає рівень їх технічного, організаційного, фінансового та кадрового забезпечення. Важливим чинником конкурентоспроможності є також наявність споживчого попиту на продукцію птахівництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, що визначається споживчими уподобаннями, асортиментом та якістю. Питання підвищення конкурентоспроможності за сучасних умов стану та розвитку економіки, недостатності розвитку інфраструктури підприємств птахівництва, низького рівня технічного оснащення. До того ж, існують і позитивні тенденції діяльності підприємств птахівництва (зростання обсягів виробництва та інвестування в підприємства птахівництва), що потребують окремого дослідження.

Проблемними питаннями розвитку сільського господарства, тваринництва та, зокрема, птахівництва у сучасних умовах займалися такі науковці: Богда-

нова А.П. [1], Данилова С.В. [2], Дуранова Т.А. [3], Завадський Й.С. [5], Лукінов І.І. [6], Молдаван Л.В. [7], Рєзнікова О.С. [8], Саблук П.Г. [9], Терещенко В.К. [15] та інші.

Проте науковцями не узагальнено вплив тенденцій макросередовища, що мають істотний позитивний та негативний вплив на конкурентоспроможність підприємств птахівництва.

Мета статті – охарактеризувати ключові тенденції розвитку птахівництва та окреслити шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств птахівництва.

Птахівництво в Україні є традиційною галуззю сільського господарства, чому сприяють кліматичні умови та розвинута діяльність підприємств птахівництва загалом, наявна матеріальна інфраструктура [2, с. 55]. Діяльність підприємств птахівництва є менш капіталомісткою (що визначається меншими інвестиційними затратами), менш затратною (що визначається нижчою собівартістю продукції) та більш прибутковою, порівняно з іншими підприємствами тваринництва, тому вони за останні роки є більш конкурентоспроможними.

Ключовими чинниками формування конкурентоспроможності підприємств є:

- наявність споживчого попиту на продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;
- ціна та собівартість продукції;
- якість продукції та її асортимент. Споживач за інших рівних умов обере продукцію, якість якої вища;
- фінансово-економічний та матеріальний стан підприємств.

Проаналізуємо ці чинники конкурентоспроможності на прикладі підприємств птахівництва.

1. *Наявність споживчого попиту на продукцію птахівництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.* Щодо підприємств птахівництва, то можна стверджувати, що на етапі жорсткої конкуренції на ринку вітчизняні виробники птиці мають певні споживчі переваги на внутрішніх ринках, що пов'язано із зростанням споживчого попиту на м'ясо птиці, про що свідчить щорічний приріст птиці загалом у господарствах усіх категорій та на підприємствах (із 105,7 млн голів у 2011 р. до 122,1 млн голів у 2014 р.). Дослідження обсягу структури продукції птахівництва свідчить про зростання обсягів вирощування поголів'я птиці підприємствами на 15,5 %. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягу виробництва продукції птахівництва підприємствами України у 2011–2014 рр. [12–15]

Найменування показника	Роки				Абсолютний приріст	Темп приросту, %
	2011	2012	2013	2014		
<i>Птиця усіх видів</i>	105,7	117,9	127,2	122,1	16,4	15,5
кури та півні	103,4	115,8	124,6	120,1	16,7	16,2
гуси	0,4	0,3	0,3	0,3	-0,1	-25
качки	0,3	0,4	0,5	0,4	0,1	33,3
індики	0,5	0,6	0,8	0,7	0,2	40

(на початок року; млн голів)

Окрім того, підвищує конкурентоспроможність підприємств і те, що внутрішній ринок м'яса є недостатньо насиченим, що, відповідно, підвищує споживчий попит і свідчить про застосування тенденції заміни споживчого попиту із загалом м'ясної продукції на м'ясо птиці (до прикладу, рекомендована Міністерством охорони здоров'я річна норма споживання м'яса однією особою має бути 80 кг, а фактично у 2014 р. було спожито 54 кг м'яса; норма споживання м'яса птиці – 17 кг, але за даними 2014 р. ця норма була перевищена на 5 кг і становила 23 кг).

Аналіз видового складу поголів'я птиці на підприємствах птахівництва свідчить, що конкурентна споживча перевага надається курям та півням, порівняно з іншими видами продукції птаховиробництва (частка курей і півнів за підсумками 2014 року становила майже 92 %, гусей – 2,6 %, качок – 4,9 %, індиків – менше одного відсотка) (табл. 1).

Конкурентоспроможність продукції птахопідприємств визначається обсягами виробництва та споживання продукції птахівництва, яка становить 43,9 % від загального обсягу виробництва та споживання продукції тваринництва, зокрема м'яса у 2014 р. (рис. 1).

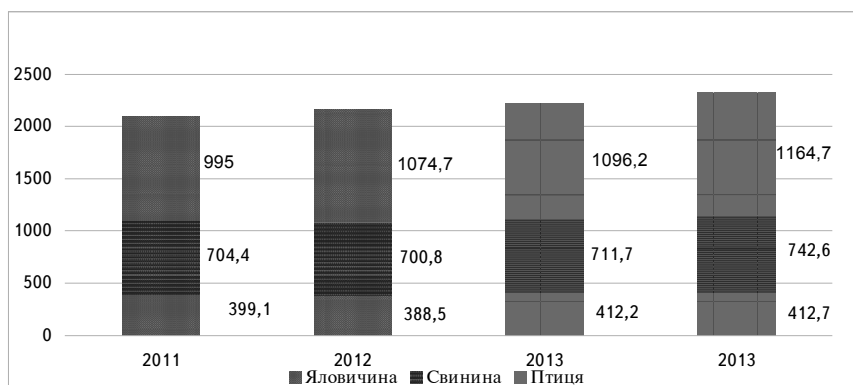

Рис. 1. Динаміка виробництва та споживання окремих видів м'ясної продукції, у тому числі і птиці у 2011–2014 рр., тис. т. [12–15]

2. *Аналіз ціни та собівартості продукції.* Підвищує конкурентоспроможність діяльності підприємств птахівництва і низька собівартість м'яса птиці, що стає доступним навіть для споживачів із невисокими доходами, порівняно з іншою продукцією тваринництва, та є найбільш сприятливим чинником попиту на нього [8, с. 37]. Якщо порівнювати собівартість м'яса птиці з іншими видами м'ясної продукції, то бачимо, що собівартість м'яса свинини та яловичини є вищою у 2 рази (вартість свинини у 2014 р. – 62,78 грн, вартість яловичини – 68,69 грн, вартість птиці – 31,09 грн). При цьому підвищення ціни на птицю відбувається практично однаковими темпами, порівняно з іншими видами м'ясної продукції (табл. 2).

Якщо аналізувати загальну собівартість продукції підприємств птахівництва, то у 2014 р. вона складала 81,37 % від загальної вартості.

3. *Якість продукції та її асортимент.* Споживач за інших рівних умов обере продукцію, якість якої вища.

Таблиця 2

Динаміка ціни та собівартості продукції птахівництва підприємствами в Україні порівняно з іншими видами м'ясної продукції у 2011–2014 рр. [12–15]

Найменування показника	Роки				Абсолютний приріст, +, -	Темп приросту, %
	2011	2012	2013	2014		
Свинина						
Ціна, грн/кг	46,58	48,70	50,58	62,78	16,0	134,77
Собівартість, грн/кг	40,6	42,6	44,7	55,8	15,2	137,43
Яловичина						
Ціна, грн/кг	48,73	55,73	53,1	68,69	19,96	141,04
Собівартість, грн/кг	45,6	49,5	47,2	62,3	16,7	136,6
Птиця						
Ціна, грн/кг	22,4	23,14	21,90	31,09	8,69	138,79
Собівартість, грн/кг	16,1	18,85	19,10	25,30	9,2	157,14

(на початок року; млн голів)

У провідних птахо-господарствах нашої країни активно йде робота щодо запровадження систем управління якістю та безпекою, які відповідають вимогам міжнародних стандартів ISO 9001:2008 та ISO 22000:2005, що надасть можливості для виходу продукції птахівництва на ринки зарубіжних країн [11].

Загалом для забезпечення конкурентоспроможності та якості продукції на великих підприємствах впроваджені міжнародні системи менеджменту та якості продуктів харчування ISO 9001:2008 та ISO 22000:2005. Як правило, не рідше одного разу на рік проводяться випробування всієї продукції на предмет чистоти від генно-модифікованих організмів (протокол випробування яєць курячих харчових №5408-5412/11-х). Стосовно асортименту, то підприємства птахівництва виробляють та реалізують такий асортимент продукції птахівництва: яйця, м'ясо птиці, яєчний порошок, послід [11].

4. *Фінансово-економічний та матеріальний стан підприємств птахівництва.* Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств птахівництва демонструє їх зменшення з року в рік не стрімкими темпами у 2011–2013 рр. та значне зростання у 2014 р., що демонструє підвищення їх конкурентоспроможності. При цьому підприємства птахівництва покращили свої фінансові результати у 2014 р. до 35,2 млрд грн. За останні роки підвищилась і прибутковість діяльності підприємств птахівництва та їх рентабельність (прибутковість – із 84,1 % до 89,1 %, рентабельність – із 25,1 % до 27,3 %) (табл. 3).

Вважаємо, що на фінансовий результат діяльності підприємств птахівництва значною мірою впливає попит населення на продукцію птиці, що підвищує обсяги реалізації підприємств. На інтенсивність розвитку підприємств птахівництва впливає, насамперед, наявність інвестицій в основний капітал, темпи зростання виробництва продукції та споживчий попит. Позитивним на ринку птахівництва є оновлення аграрними підприємствами матеріально-технічної бази, поліпшення технологій, що дозволить зменшити собівартість виробництва продукції та нарощування експорту (табл. 4).

Таблиця 3

Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств птахівництва в Україні у 2011–2014 рр. [12–15]

Найменування показника	Роки				Абсолютний приріст базисний	Темп приросту базисний, %
	2011	2012	2013	2014		
Підприємства птахівництва, які одержали чистий прибуток, % до загальної кількості	84,1	81,5	82,6	89,1	5,0	5,9
Підприємства птахівництва, які одержали чистий збиток, % до загальної кількості	15,9	19,5	17,4	12,3	-3,6	-22,7
Рентабельність операційної діяльності підприємств птахівництва, %	25,1	23,2	12,3	27,3	2,2	8,7

Таблиця 4

Стан матеріально-технічної бази підприємств птахівництва України у 2011–2014 рр. [12–15]

Найменування показника	Роки			
	2011	2012	2013	2014
Основні засоби, млн грн	111 335	114 887	134 258	139 590
Введено в дію основних засобів, млн грн	8 062	2 298	14 991	12 336
Знос основних засобів, %	40,7	32,1	34,2	36,4

Обсяг основних засобів підприємств птахівництва протягом 2011–2014 рр. збільшується з 111 335 млн грн до 139 590 млн грн. Щорічно підприємствами збільшується вартість основних засобів, що вводяться в експлуатацію. За вказаний період введено в експлуатацію основних засобів на суму 37 687 млн грн, що становить 26,9 % від загальної їх вартості.

При проведенні дослідження було виявлено такі основні зміни щодо стану ділової активності підприємств птахівництва за 2011–2014 рр.: збільшення обсягів виробництва продукції птахівництва, підвищення рівня попиту на продукцію птахівництва на внутрішньому та зовнішньому ринках. Якщо аналізувати чинники впливу зовнішнього середовища на конкурентоспроможність підприємств птахівництва, то на їх діяльність впливають політико-правові, економічні, соціальні та технологічні чинники. Серед політико-правових чинників спостерігається в основному негативний вплив на конкурентоспроможність підприємств птахівництва:

- неврегульованість земельних правовідносин;
- нестабільність законодавства;
- недостатній рівень легкості ведення бізнесу;
- недостатня державна фінансова підтримка приватних домашніх господарств;
- скорочення земель сільськогосподарського призначення.

Серед економічних чинників спостерігається як позитивний, так і негативний вплив на конкурентоспроможність підприємств птахівництва, серед позитивних тенденцій:

- зростання обсягів випуску валової продукції підприємствами птахівництва;
- підвищення динаміки проміжного споживання підприємств птахівництва;

- зростання частки експорту у валовій продукції;
- підвищення фінансових результатів до оподаткування;
- зростання обсягів інвестування у діяльність підприємств птахівництва.

Серед негативних (кризових) економічних тенденцій:

- значний темп інфляції;
- низька купівельна спроможність;
- економічна нестабільність;
- високий рівень податкового навантаження;
- перемінна динаміка темпів зростання ринку;
- підвищення продуктивності праці працівників підприємств аграрного господарства;
- недостатня фінансова підтримка відповідно до програми соціально-економічного розвитку. Практично не реалізуються заходи зі сприяння розвитку малого підприємництва та формування підприємця-господарника у селі. Спостерігається недостатня державна підтримка приватних домашніх господарств порівняно з допомогою, що надається решті підприємств, які виробляють меншу частку загального випуску продукції тваринництва. Серед позитивних соціальних тенденцій виявлено:

- збільшення кількості підприємств птахівництва та працівників;
- підвищення рівня соціальної відповідальності.

Серед негативних соціальних тенденцій виявлено:

- деформація вікової структури населення та старіння сільського населення;
- зменшення кількості працівників агропідприємств;
- соціальна інфраструктура в сільській місцевості є недостатньою, діє незадовільно, відчуває значну обмеженість фінансування.

Серед позитивних технологічних тенденцій виявлено:

- недостатній рівень інновацій у підприємствах птахівництва;
- низький рівень системи управління та технічного обладнання сільськогосподарського виробництва;
- недостатнє впровадження нових продуктів;
- недостатнє оновлення основних засобів та технологій;
- невелика кількість кадрів у сфері маркетингу (табл. 5).

Основними напрямками розвитку птахівництва повинні стати формування нових та відродження колишніх спеціалізованих комплексів із виробництва продукції птахівництва на індустріальній основі більш повного використання генетичного потенціалу кросів і порід птиці раціональної організації праці та впровадження ресурсоощадних технологій виробництва продукції, поглиблення переробки птахівничої сировини, розширення асортименту та підвищення якості продукції, освоєння сучасних методів маркетингу, збуту, реклами [3, с. 260].

Для підвищення ефективності підприємств птахівництва пропонується збільшити обсяги виробництва продукції на промисловій основі з використанням наявного потенціалу підприємств, поліпшити матеріально-технічну базу птахівничих підприємств значно збільшити обсяг інвестицій у розвиток птахо-підприємств, вдосконалити державне регулювання цін на енергоносії, кормові та інші матеріально-технічні ресурси [3, с. 260].

Таблиця 5

Аналіз тенденцій макросередовища, що мають істотний позитивний та негативний вплив на конкурентоспроможність підприємств птахівництва (авторська розробка)

	Найменування показника	Оцінка
Політико-правові	Легкість ведення бізнесу	–
	Логістична ефективність	–
	Державна підтримка приватних домашніх господарств	–
	Наявність земель сільськогосподарського призначення	–
Економічні	Рівень інфляції	–
	Обсяг випуску валової продукції	+
	Проміжне споживання	–
	Частка експорту у валовій продукції	+
	Фінансові результати до оподаткування	+
	Продуктивність праці працівників підприємств	+
	Обсяг інвестування у підприємства птахівництва	+
	Темп зростання ринку	–
	Фінансова підтримка відповідно до програми соціально-економічного розвитку	–
	Купівельна спроможність	–
	Економічна стабільність	–
	Податкове навантаження	–
	Перемінна динаміка темпів зростання ринку	–
	Фінансова підтримка агросектору	–
Соціальні	Кількість підприємств птахівництва	+
	Вікова структура населення та старіння сільського населення	–
	Кількість працівників агропідприємств	–
	Соціальна інфраструктура в сільській місцевості	–
Технологічні	Інновації	–
	Система управління та технічного обладнання сільськогосподарського виробництва	–
	Кадри у сфері маркетингу	+
	Впровадження нових продуктів	–
	Оновлення основних засобів та технологій	–

Примітки: «+» – позитивний вплив, «-» – негативний вплив.

Загалом, основними чинниками підвищення конкурентоспроможності підприємств птахівництва мають стати: підвищення інвестиційної привабливості та капіталовкладень у діяльність підприємств птахівництва, технічне переоснащення, розробка та впровадження технічних інновацій у підприємствах птахівництва, розширення виробничих потужностей птахівничих підприємств, покращення структури племінних ресурсів підприємств птахівництва, удосконалення системи управління підприємствами птахівництва та активна державна підтримка підприємств тваринництва, і птахівництва зокрема. При цьому державна підтримка повинна бути націлена на розвиток сільської

інфраструктури, дотацій за окремими напрямками птахівництва, розвиток кредитування діяльності підприємств аграрного сектору, запровадження спеціальних режимів оподаткування, підтримки розвитку селективної роботи тощо.

Розвиток птахівництва у сучасних умовах зумовлюється позитивними тенденціями зростання поголів'я птиці, перевагами вітчизняних виробників на іноземному ринку; конкурентні переваги підприємств птахівництва визначаються ціновими чинниками (більш дешевою продукцією м'яса птиці порівняно з іншими видами м'яса, асортиментом та якістю виготовленої продукції), підвищенням рівня матеріально-технічної бази виробництва. Проте основними проблемними питаннями розвитку підприємств птахівництва залишаються: інфляційні чинники, недостатня розвинутість інфраструктури та матеріального забезпечення підприємств птахівництва, низька продуктивність птиці (що являє собою перелік традиційно універсальних загроз протягом уже тривалого часу розвитку всіх підприємств, а не традиційні для підприємств птахівництва). Для вирішення цих проблем необхідне проведення ефективної державної політики підтримки птахо-виробництва на макrorівні та удосконалення систем управління і продуктивності діяльності окремих підприємств на макrorівні, зокрема більш активне впровадження інновацій у їх діяльність.

1. *Богданова А.П.* Перспективи розвитку птахівництва в Україні на 2007–2008 рр.: [електронний ресурс] / А.П. Богданова, Л.І. Гладун. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13.DNI_2007/Agricole/21074.doc.htm; 2. *Данилова С.В.* Методические оценки конкурентоспособности / С.В. Данилова // Креативная экономика. — 2013. — № 4 (76). — С. 54–61;
3. *Дуранова Т.А.* Сучасний стан та перспективи розвитку птахівництва / Т.А. Дуранова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. — 2010. — № 38. — С. 259–264;
4. Забезпечення конкурентності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках / За ред. акад. УААН В.М. Трегобчука та чл.-кор. УААН Б.Й. Пасхавера. — К: Інст-т екон. та прогноз, 2007. — 199 с.;
5. *Завадський Й.С.* Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК: підручник / Й.С. Завадський. — К.: Вища школа, 1992. — 367 с.;
6. *Лукінов І.І.* Агропромислова політика у макроструктурних пріоритетах / І.І. Лукінов. — К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2007. — 816 с.;
7. *Молдаван Л.В.* Роль організації ринку у формуванні сприятливого конкурентного середовища в аграрному секторі: [електронний ресурс] / Л.В. Молдаван. — Режим доступу: http://trpe.econom.univ.kiev.ua/data/2014_28_2/zb28_2_17.pdf;
8. *Резнікова О.С.* Удосконалення механізму забезпечення продовольчої безпеки в Україні / О.С. Резнікова // Економіка АПК. — 2010. — № 5. — С. 35–38;
9. *Саблук П.Г.* Основні напрями розробки стратегічного розвитку АПК в Україні / П.Г. Саблук // Економіка АПК. — 2004. — № 12. — С. 3–9;
10. Сільське господарство України за 2011 рік: статистичний збірник: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zerno.org.ua/download/file/72-silске-hospodarstvo-ukrainy-za-2011-rik-statystychnyi-zbirnyk>;
11. Системи управління якістю: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aer.net.ua/public/files/OSBB/zakonodavctvo/DSTU/DSTU%20ISO%209001-2000.pdf>;
12. Сільське господарство України за 2012 рік: статистичний збірник: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zerno.org.ua/download/file/96-silске-hospodarstvo-ukrainy-za-2012-rik-statystychnyi-zbirnyk>;
13. Сільське господарство України за 2013 рік: статистичний збірник: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zerno.org.ua/download/file/124>;
14. Сільське господарство України за 2014 рік: статистичний збірник: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zerno.org.ua/download/file/72-silске-hospodarstvo-ukrainy-za-2014-rik-statystychnyi-zbirnyk>;
15. *Терещенко В.К.* Формування ринкового механізму в аграрному секторі АПК / В.К. Терещенко // Економіка України. — 2003. — № 4. — С. 13–15.